

120 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО: АКТУАЛЬНІСТЬ ЮВІЛЕЮ

У цьому році святкуємо ювілей Йосифа Сліпого. Ще один чи надзвичайної ваги? Коли розмірковуєш про це, то в силу значимості Йосифа Сліпого, масштабності його особистості, вирішального впливу на долю Церкви усвідомлюєш, що таких могутніх фігур в нашій історії було не так і багато, а тому сам факт їхнього народження треба не забувати. Для ХХ століття можемо назвати кілька імен, серед яких, безперечно, і Йосиф Сліпий, чия участь в консолідації віруючих Греко-Католицької Церкви, в ідентифікації українців за кордоном має бути відповідно поцінована. Окормлюючи свою паству в складну історичну епоху, епоху «холодної війни», її лідер гучно заявив про існування Української Церкви, українських християн. Він ініціював перетворення Церкви на самодостатню інституцію, яка не тільки формально, але й фактично об'єднала вірних УГКЦ. Діяльність Йосифа Сліпого може бути визнана своєрідним золотим віком у етноконфесійній консолідації українців. Форми і методи керування Церквою, які впровадив патріарх Йосиф, подають приклад багатьох напрямів життя і діяльності Церкви, які працювали б і сьогодні, згуртовуючи українців як в Україні, так і в діаспорі.

Предстоятель Церкви опинився за кордоном не із своєї волі, а в силу історичних обставин – тоталітарної політики комуністичного режиму, переслідувань вірян українських Церков з боку радянської влади за свої релігійні та політичні переконання, за діяльність, спрямовану проти пануючої диктатури і комуністичних ідеалів. Відтак владики виїхав з України у статусі вигнанця, знаючи, що повернення на рідні терени для нього вже майже неможливе. Тому наступний етап свого життя він почав як емігрант, поповнивши ряди багатомільйонної української діаспори.

Біографія Йосифа Сліпого від 1963 року – часу звільнення з радянських таборів і виїзду до Риму – є індивідуальним переломленням сукупної історичної долі мільйонів українців, які опинилися за межами рідної країни. Водночас у персональній долі цього владики нібито втілюється колективний досвід українців за кордоном, понад півсторічне життя декількох їх поколінь. Владика на собі відчув, що значить бути емігрантом, як важко в чужому середовищі зберегти свою національну і релігійну тотожність, проте він жодного разу не виявив свій сумнів в необхідності збереження в собі, в діаспорних поселенцях українськості й християнськості. Владичі вдалося за цих умов не тільки самому залишитися віруючим патріотом, а й вселити відчуття своєї унікальної української культурної та етнорелігійної приналежності мільйонам свівітчизників за кордоном, згуртувати їх навколо національних та християнських цінностей, навколо Української Церкви,

---

* Филипович Георгій – аспірант кафедри релігієзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

надати українській діаспорі впевненості у житті, у своєму історичному призначенні.

Згадаймо, середина ХХ століття виявилася для Української Греко-Католицької Церкви за кордоном складною, навіть безперспективною. Зазнавши серйозної тривалої асиміляції, вона була на грані втрати Східного обряду, стояла за крок від переходу на римо-католицькі традиції, що означало б фактичне знищення унійного проекту, який постав у 1596 році як унікальний спосіб поєднання християнського Сходу і Заходу. Перед приходом до керівництва Церквою Йосифа Сліпого, УГКЦ сприймалася в Римській курії як тимчасовий етап від греко-католицизму до римо-католицизму. Церква із-за ув'язнення її Предстоятеля та єпископату в сталінські табори не мала свого керівного органу. Кожна єпархія в зарубіжжі діяла як самостійна, нікому не підпорядкована і невідзвітна структура. Єпархи призначалися Східною Конгрегацією Римо-Католицької Церкви, яка не орієнтувалася в специфіці українського церковного життя - як внутрішнього, так і зовнішнього.

Чисельні свідки тогочасного стану Церкви згадують, що всередині її громад панував духовний застій, навіть якийсь хаос. Багато громад існувало без храмових приміщень. Душпастирська робота виконувалася скоріше механічно, громади існували за стародавніми традиціями, не будучи готовими щось змінювати в нових умовах. Церква не відповідала на виклики часу, на потреби віруючих. На парафіях перебували старі священники, які негативно ставилися до будь-яких новаторських ідей та ініціатив. Фактично припинилося кадрове поповнення Церкви молодими священниками, бо ж Церква не мала своїх навчальних закладів. Духовний рівень діючих священників був низьким, часто примітивним, обрядодійним. Цьому сприяла і відсутність конфесійних видруків, навіть богослужбової літератури.

Майже завмерло і біляцерковне життя. Мирянські організації розпадалися із-за відсутності відповідного проводу з боку священників. Переважна більшість ієрейські й архієрейські кадри в Церкві, особливо єпископи, були вихованцями, а відтак і ставлениками римських університетів, пап чи Конгрегації Східних Церков.

Апостольська Столиця явно не була зацікавлена в тому, щоб мати для українців якусь окрему національну Церкву, що тільки б ускладнило, на її думку, міжцерковні відносини з Московським Патріархатом, які після Другого Ватиканського Собору почали налагоджуватися. Участь Римо-Католицької Церкви у звільненні «в'язня віри» з радянських таборів та надання йому притулку у Ватикані подавалося як прояв християнської любові і солідарності, що, без сумніву, працювало на авторитет цієї Церкви у світі.

Приїхавши до Риму, митрополит Йосиф Сліпий отримав занедбане «українське господарство»: українську діаспору, яка була поділена територіально між державами, політично - між чисельними партіями, національно - між багатьма українсько орієнтованими організаціями, конфесійно - між різними Церквами, зокрема православними й греко-католицькою. Розкидана по різних континентах українська діаспора і

Українська Католицька Церква (як вона тоді називалася) втрачати свою ідентичність, стоячи взагалі перед загрозою розчинення у світовому космополітичному котлі націй і у Вселенській Церкві.

Прихід Йосифа Сліпого стався в час, коли він був найбільш потрібний Церкві. Тому-то ця з'ява в Римі «Ісповідника віри» була, за словами о.Івана Музички, «потрясаючою подією». Все, що встиг зробити Йосиф Сліпий за 21 рік свого емігрантського пастирювання, було спрямоване насамперед на здобування для Української Католицької Церкви патріаршого помісного статусу, який би поставив її в рівне становище з іншими Східними Церквами і був наданий у відповідності до ухвал Другого Ватиканського собору. Предстоятель всіма своїми помислами і діями працював на авторитет своєї Церкви, на визнання її з боку РКЦ як партнера в їхніх взаємовідносинах, на повагу від інших Церков католицького світу.

Цьому, без сумніву, сприяло те, що через декілька місяців після звільнення із радянських таборів і приїзду до Риму Йосиф Сліпий отримує статус Верховного архієпископа, стає членом Східної Конгрегації. З 1965 року папа Павло VI іменував його кардиналом – цебто статусом найвищої посадової особи в РКЦ. Як Верховному архієпископу, владиці Йосифу належав титул «Блаженніший».

З весни 1975 року Йосиф Сліпий користувався ще й титулом *Патріарха*. Незважаючи на те, що Рим не визнав патріаршество владики, факт самопроголошення став надзвичайно важливим для Церкви, оскільки *патріарх* вважається видимим символом Патріархату. Патріархат для Сліпого означав консолідацію і Церкви, і народу в діаспорі, про що він написав в своєму Заповіті. Характерним є те, що Йосиф Сліпий, певно слідуючи прикладу Веніаміна Рутського і вченню свого попередника митрополита Андрея Шептицького, прагнув статусу патріархату не тільки для греко-католиків, а для всіх українців, в т.ч. і православних.

Усвідомивши стан, в якому знаходилася Греко-Католицька Церква і в Україні, і в діаспорі, Йосиф Сліпий від самого початку намагався реорганізувати її життя, зробивши її самоуправною, очолюваною патріархом, Помісною Українською Католицькою Церквою. Про це він заявив у своєму виступі на Другій сесії Другого Ватиканського Собору. Блаженніший прагнув піднести Києво-Галицьку митрополію до патріаршого статусу, про що заявив на Соборі відкрито, ясно і чітко. Пропозиція Сліпого про єдність християн в патріархаті УГКЦ стала сенсаційною на Соборі і була сприйнята оплесками всіх його делегатів, а відтак – визнанням слухності. Вперше прозвучала на цьому Соборі ідея про те, що греко-католики – це гілка єдиної християнської Церкви. Майбутній патріарх заявив, що його уповноважують виступати віки, вся тисячолітня історія християнства Русі, стан Церкви в Україні.

Згуртовуючи народ своєї Церкви, Йосиф Сліпий здійснив архієрейські подорожі по країнах Європи, Америки, Азії та Австралії у 1968-1976 рр. Мета поїздок Патріарха - зміцнити зв'язки із вірними діаспори різних поселень і сформувати в такий спосіб відчуття наявності Церкви, пожвавити й

урізноманітнити церковно-релігійне життя. Кардинал Сліпий успішно репрезентував УГКЦ на чужині, заявляв про наявність українського греко-католицизму, про його незнищеність комуністичним режимом. Він брав участь у різні роки у трьох міжнародних євхаристійних конгресах - у Бомбеї, Боготі, Мельбурні.

Як Верховний архієпископ з патріаршими правами, Йосиф Сліпий скликав кілька Синодів Української Греко-Католицької Церкви, з яких найважливіші 1969, 1971 і 1973 років. На останньому із них була ухвалена Конституція патріаршого устрою для УГКЦ. Свої розпорядження владика Сліпий вміщував у «Благовіснику Верховного Архієпископа візантійсько-українського обряду», який став виходити в Римі з 1964 року.

На думку істориків Церкви та її вірян, патріарх Сліпий вдихнув нове життя в УГКЦ, ставши для неї будівничим в прямому і переносному сенсі слова. У Римі Йосиф Сліпий побудував собор св. Софії, який урочисто освятили в 1969 р. Він задумувався як місце духовного єднання українців греко-католицької діаспори, перетворившись на основну святиню УГКЦ на тривалі роки. До храму приїздили українці не тільки з різних міст Італії, а й з інших країн, знаючи, що мають в Римі свою національну духовну домівку. За ініціативи Йосифа Сліпого були збудовані храми і в багатьох інших містах країн світу, де діяли громади українських греко-католиків.

Чи не найважливішою справою всього свого життя Йосиф Сліпий вважав утворення Українського Католицького Університету. Він активно засновував монастирі, організовував наукові і богословські товариства, відкривав музеї і бібліотеки. При Сліпому почали діяти видавництва УГКЦ, де публікувалися різні збірники і монографії, випускалися греко-католицькі журнали і газети, богослужбова і богословська література.

Бажання Йосифа Сліпого вибороти для Української Католицької Церкви статус Патріархату, який мав би стати інтеграційним чинником для всієї української греко-католицької діаспори, тоді не отримало формального закріплення і підтримки з боку Римської Курії. Аргумент про 400-річне змагання греко-католиків за свій Патріархат, про необхідність його для збереження українського народу від асиміляції іншими народами не переконали Рим. Не знайшовши порозуміння щодо своїх планів в Апостольській Столиці, на думку якої створення Українського Католицького Патріархату виявилось нібито «не на часі», Йосиф Сліпий зробив максимум, що було в його силах, щоб наблизити УГКЦ до цього статусу, хоч зустрівся з активною протидією цьому не лише з боку Ватиканської Курії, а й власного єпископату. Останній звик жити в умовах церковного безвладдя і не виявляв бажання в подальшому комусь підпорядковуватися. Отримавши свободу від радянського режиму, владика був водночас невольним жити в Римі за статутом своєї рідної Церкви. Його переміщення в межах очолюваної Церкви всіляко контролювала і гальмувала Римська Курія. Йому перешкоджали навіть збирати Синод чи Архієрейський Собор Української Греко-Католицької Церкви.

Виголошена на Другому Ватиканському Соборі Йосифом Сліпим в 1963 році, а опісля активно обстоювана ним смілива ідея Патріархату УКЦ поділила греко-католицький загал діаспори на дві частини: одна з них підтримала патріаршу ідею, а друга – виступила проти Патріархату УКЦ. Греко-католицька діаспора, розколовшись на два табори - гарячих прихильників і принципових противників Патріархату, «подарувала» цей розподіл і в материнську Церкву, яка від виходу з підпілля у 1989 році й досі вагається між необхідністю мати свій Патріархат і страхом просити його у Ватикану.

У своєму Заповіті кардинал Йосиф Сліпий згадував: «При наших зустрічах, я доводив бл.п. Павлові VI, що в Східній Церкві ні Папи, ні навіть Вселенські Собори не встановляли Патріархатів окремих Помісних Церков. Завершення тих Церков патріаршим вінцем було завжди овочем дозрілої християнської свідомості у Божого люду у всіх його частинах... З синівським смиренням, з терпеливістю, але з ясністю заявив я бл. п. Папі Павлові VI: «Не схвалите Ви, схвалить Ваш наступник... Бо вже тому, що ми, наша Українська Церква, існуємо, ніколи не можемо відказатися від Патріархату!». Йосиф Сліпий звертався до своїх вірних: «І вас, мої возлюблені діти, благаю: ніколи не відкажіться від Патріархату своєї Страдної Церкви... тільки дозріла свідомість своїх власних церковних і національних скорбів, своїх культурних і національних надбань і цінностей, своїх трудів і жертв, що входили в скорбницю цілої Вселенської Христової Церкви, створювали тверду основу для Патріархату!». Предстоятель УКЦ наголошує: наявність Патріархату є «рятунком нашої української, церковної і національної єдності» [Заповіт Блаженнішого Патріярха Йосифа Сліпого [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ugcc.org.ua/209.0.html>].

Проголошуючи 2012 рік роком пам'яті Блаженнішого Патріярха Йосифа Сліпого, Синод Єпископів УГКЦ звернувся з Посланням до вірних з нагоди 120-річного ювілею патріярха, в якому зазначається, що Патріярх Йосиф – «живе втілення долі Української Церкви і нашого народу в ХХ столітті... Якщо в ув'язненні він був «німим свідком Церкви», то згодом, уже на поселеннях (за межами України), він став *голосом* «мовчазної Церкви» та її духовною опорою...» [Пастирське Послання Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви до вірних з нагоди 120-літнього ювілею Патріярха Йосифа (Сліпого) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ugcc.org.ua/2187.0.html>]. У Посланні наголошено, що саме завдяки Патріярхові Йосифу Церква в діаспорі не просто вижила: вона стала світовою Церквою, без якої сьогодні вже важко уявити собі ландшафт Католицької Церкви у світі.

Закликаючи українців відзначити ювілей патріярха Йосифа Сліпого, Церква вважає, що найкращим способом його вшанування було б «зробити своїми ідеали Патріярха Йосифа», який все життя мріяв про патріярхат для українських греко-католиків.